

Томчук В.В.,

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування,
Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського,
м. Кривий Ріг, Україна
tomchuk@donnuet.edu.ua
ORCID ID: 0000-0001-8575-4618

Сергієнко М.І.,

магістрантка спеціальності 071 «Облік і оподаткування»,
Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського,
м. Кривий Ріг, Україна
sergienkomarina1984@gmail.com

УДОСКОНАЛЕННЯ СУТНОСТІ КАТЕГОРІЇ «ЕКОНОМІЧНА ВИГОДА» ТА ЇЇ ОБЛІКУ, ЯК ОСНОВИ ДЛЯ ВИЗНАЧЕННЯ ДОХОДІВ І ВИТРАТ ПІДПРИЄМСТВ ТА ШЛЯХИ ЇХ ОПТИМІЗАЦІЇ

Viktor Tomchuk,

Ph.D. in Economics, Associate Professor,
Associate professor of Department of Finance, Accounting and Taxation,
Donetsk National University of Economics and Trade
named after Mykhailo Tugan-Baranovskyi,
Kryvyi Rih, Ukraine,
tomchuk@donnuet.edu.ua
ORCID ID: 0000-0001-8575-4618

Maryna Serhiienko,

master's student of specialty 071 «Accounting and Taxation»,
Donetsk National University of Economics and Trade
named after Mykhailo Tugan-Baranovskyi,
Kryvyi Rih, Ukraine
sergienkomarina1984@gmail.com

IMPROVEMENT OF THE ESSENCE OF THE CATEGORY «ECONOMIC BENEFIT» AND ITS ACCOUNTING, AS A BASIS FOR DETERMINING THE INCOME AND EXPENSES OF ENTERPRISES AND WAYS OF THEIR OPTIMIZATION

Анотація. Розглянуто категорії «доходи» та «витрати» в контексті НП(С)БО 1, акцентуючи увагу на відсутності чіткого визначення терміну «економічна вигода». Вказано на необхідність її конкретизації для однозначного застосування стандартів бух-

галтерського обліку. Запропонована дефініція економічної вигоди: «це будь-яка користь, яку отримує економічний суб'єкт від своєї діяльності, що може виражатися як одержаними грошовими коштами, різноманітними благами (матеріальними, нематеріальними, соціальними) тощо». Таке визначення наголошує на доцільності врахування не лише матеріальних, але й нематеріальних вигід, отриманих підприємством. Це відповідає сучасним реаліям бізнесу, в якому нематеріальні активи відіграють все важливішу роль.

Розроблено класифікацію економічних вигід за різними ознаками, а саме: за формою вираження (потенційна та фактична), за часовим аспектом виникнення (короткострокова та довгострокова), за можливістю вимірювання в грошових одиницях (об'єктивна та суб'єктивна). На основі запропонованої класифікації видів економічних вигід рекомендовано введення додаткових субрахунків до Плану рахунків №291 для обліку економічних вигід. Це дозволить достовірніше визначати момент отримання економічної вигоди, яка впливає на достовірність визначення доходів та витрат підприємством.

Економічна вигода є кінцевою метою діяльності підприємства, а доходи та витрати є її основними складовими. Тому оптимізація величин доходів і витрат є важливим завданням, яке дозволяє підприємству підвищити свою прибутковість, а також інші форми економічної вигоди, такі як збільшення ринкової вартості підприємства, підвищення конкурентоспроможності, підвищення якості продукції або послуг тощо.

Пропонується до використання модель оптимізації величин доходів і витрат підприємств «Економічний Навігатор». Модель базується на розробленому алгоритмі дій, який включає конкретні стратегії для поліпшення фінансових показників підприємств та є актуальною для всіх підприємств, незалежно від їх розміру, але може бути кориснішою для мікро- та малих підприємств, які зазвичай мають обмежені ресурси та меншу кількість персоналу для проведення аналізу та розробки стратегій оптимізації.

Успіх застосування моделі залежить від багатьох факторів, таких як якість та повнота проведеного аналізу, вибір правильних стратегій оптимізації та виконання запланованих заходів. Однак, навіть якщо підприємство не зможе повністю реалізувати всі рекомендації моделі, вона все одно може допомогти йому досягти певних результатів у сфері оптимізації доходів і витрат.

Ключові слова: економічна вигода, доходи, витрати, оптимізація доходів і витрат, модель, класифікація, облік.

Summary. The categories «income» and «expenses» were considered in the context of NP(S)BO 1, emphasizing the lack of a clear definition of the term «economic benefits». The need to specify it for unambiguous application of accounting standards is indicated. The proposed definition of economic benefit: «it is any benefit that an economic entity receives from its activity, which can be expressed as received money, various benefits (material, immaterial, social), etc.». This definition emphasizes the expediency of taking into account not only material, but also non-material benefits received by the enterprise. This corresponds to the modern realities of business, in which intangible assets play an increasingly important role.

A classification of economic benefits has been developed according to various characteristics, namely: according to the form of expression (potential and actual), according to the time aspect of occurrence (short-term and long-term), according to the possibility of measurement in monetary units (objective and subjective). Based on the proposed classification of types of economic benefits, it is recommended to introduce additional sub-accounts to the Chart of Accounts No. 291 for accounting of economic benefits. This will make it possible to more reliably determine the moment of receiving economic benefits, which affects the reliability of determining the company's income and expenses.

Economic benefit is the ultimate goal of the enterprise, and income and expenses are its main components. Therefore, optimizing the amounts of income and expenses is an important task that allows the enterprise to increase its profitability, as well as other forms

of economic benefit, such as increasing the market value of the enterprise, increasing competitiveness, improving the quality of products or services, etc.

The «Economic Navigator» model for optimizing the amounts of income and expenses of enterprises is proposed for use. The model is based on a developed algorithm of actions, which includes specific strategies to improve the financial performance of enterprises and is relevant for all enterprises, regardless of their size, but may be more useful for micro and small enterprises, which usually have limited resources and a smaller number of personnel for analysis and development of optimization strategies.

The success of the model application depends on many factors, such as the quality and completeness of the performed analysis, the choice of the right optimization strategies and the implementation of the planned measures. However, even if the company cannot fully implement all the recommendations of the model, it can still help it achieve certain results in the field of revenue and cost optimization.

Keywords: economic benefit, income, expenses, optimization of income and expenses, model, classification, accounting.

Коди JEL Classification: G 32, M 41, L25

Постановка проблеми. Розглянемо детальніше тлумачення сутності категорій «доходи» та «витрати» згідно НП(С)БО 1 [1] (рис. 1).

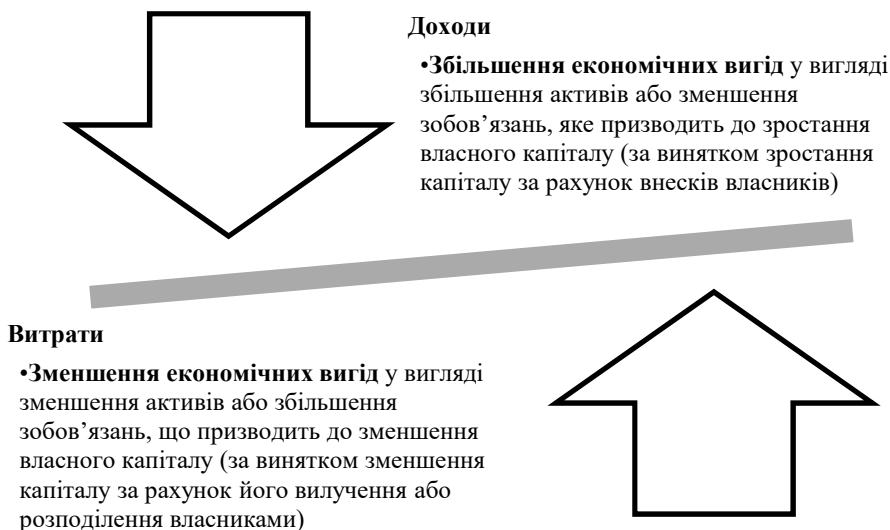

Рис. 1. Сутність категорій «доходи» та «витрати» згідно НП(С)БО 1 [1]

Тобто, «доходи» та «витрати» по суті є протилежними економічними категоріями, що характеризуються відповідно збільшенням і зменшенням економічних вигід.

При цьому у діючих на сьогодні стандартах, як міжнародних, так і вітчизняних, відсутнє визначення терміну «економічна вигода», що призводить до певних непорозумінь.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед представників наукового кола категорія «економічна вигода» не набула широкого обговорення і тим

більш однозначності поглядів. Це підкреслює необхідність уточнення та конкретизації терміну «економічна вигода» для створення єдиної тлумачної основи при застосуванні стандартів обліку.

Так, наприклад, автори роботи [2] ототожнюють категорії «економічна вигода» та «дохід» стверджуючи, що: «дохід — це валове надходження економічних вигід протягом певного періоду, що виникає в ході звичайної діяльності суб'єкта господарювання, коли власний капітал зростає внаслідок цього надходження, а не внаслідок внесків учасників капіталу».

Свою чергою у роботі [3] уподібнюються категорії матеріальна та економічна вигода, адже пропонується «матеріальною вигодою називати економічну вигоду в грошовій або натуральній формі, яку можна оцінити й визначити як дохід відповідно до податкового законодавства» [3].

Як видається, наведені вище ототожнення категорій є не достатньо коректними.

Заслугове на увагу думка авторів роботи [4] відносно того, що «економічна вигода може бути як у матеріальній, так і в нематеріальній формі — популяризація діяльності суб'єкта, створення його позитивного іміджу тощо».

Методика дослідження. Вирішення окреслених завдань досягнуто завдяки використанню загальнонаукових методів, таких як індукція, дедукція, логічний аналіз, спостереження, узагальнення, абстракція та конкретизація. Окрім цього, в процесі наукового дослідження застосовувалися специфічні прийоми, такі як теоретичного узагальнення, порівняння, класифікація, групування, аналіз фінансових та економічних показників, графічний тощо.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми та формулювання цілей. Цілями дослідження визначено:

1. уточнити визначення категорії «економічна вигода»;
2. розробити класифікацію видів економічних вигід;
3. надати рекомендації щодо зміни Плану рахунків для цілей обліку економічних вигід підприємств.

Реалізація цих цілей дозволить вирішити загальну проблему неоднозначності у розумінні сутності категорії «економічна вигода» та вдосконалити систему бухгалтерського обліку.

Відомо, що підприємствам необхідно постійно оптимізувати величини доходів і витрат для досягнення прибутковості. У той же час наявні методи та інструменти орієнтовані на окремі аспекти оптимізації, такі як збільшення обсягів продажів, зниження собівартості тощо. Метою даного дослідження є розробка комплексного підходу до оптимізації величин доходів і витрат, який враховує широкий спектр факторів.

Виклад основних результатів дослідження. За результатами проведеного огляду літературних джерел щодо сутності категорії «економічна вигода» узагальнено, що здебільшого вона тлумачиться як: матеріальна вигода; дохід підприємства або його складова частина; потенційний зиск від використання ресурсів підприємства. Однак таке її розуміння є недостатньо коректним. Вважаємо, що економічна вигода не є лише матеріальною. Вона може бути також нематеріальною, наприклад, у вигляді підвищення конкурентоспроможності підприємства, покращення його іміджу, залучення нових клієнтів тощо.

Враховуючи наведене, вважаємо доцільним уточнити дефініцію категорії «економічна вигода» та вживати її у такій інтерпретації: «економічна вигода — це будь-яка користь, яку отримує економічний суб'єкт від своєї діяльності, що може виражатися як одержаними грошовими коштами, різноманітними благами (матеріальними, нематеріальними, соціальними) тощо».

Рекомендуємо до застосування розроблену класифікацію видів економічних вигід за різними ознаками її прояву, що представлено на рис. 2.

Слід зазначити, що План рахунків №291 [5] не містить рахунків, призначених для обліку економічних вигід підприємств. У той же час облік економічних вигід важливий для внутрішнього управління підприємством, а також для забезпечення достовірної інформації для зовнішніх зацікавлених сторін, таких як інвестори, кредитори тощо.

З урахуванням уточненої дефініції категорії «економічна вигода» та рекомендованої її класифікації пропонуємо для її обліку введення додаткових субрахунків, а саме:

1) для реєстрації економічних вигід, які отримані в результаті діяльності підприємства ввести додаткові субрахунки до рахунку 74 »Інші доходи», а саме:

- 747 «Потенційна економічна вигода»;
- 748 «Фактична економічна вигода»;

2) для відображення витрат, які пов'язані з одержанням економічних вигід або їх не отримання в результаті діяльності підприємства ввести додаткові субрахунки до рахунку 97 »Інші витрати», а саме:

- 978 «Витрати від одержання економічних вигід».

Введення запропонованих субрахунків, на наш погляд, дозволить достовірніше визначати момент отримання економічної вигоди, яка впливає на достовірність визначення доходів і витрат підприємством.

Зауважимо, що економічна вигода є кінцевою метою діяльності підприємства, а доходи та витрати є її основними складовими. Тому оптимізація величин доходів та витрат є важливим завданням, яке дозволяє підприємству підвищити свою прибутковість, а також інші форми економічної вигоди, такі як збільшення ринкової вартості підприємства, підвищення якості продукції або послуг, конкурентоспроможності тощо.

Для оптимізації величин доходів та витрат підприємств пропонується за розробленим алгоритмом дій «Економічний Навігатор» ідентифікувати слабкі місця для цілей збільшення їх доходів, скорочення витрат та у кінцевому підсумку досягнення прибутковості (рис. 3).

Наголосимо, що розроблена модель «Економічний Навігатор» актуальна для всіх підприємств, незалежно від їх розміру. Однак, вона може бути більш корисною для мікро- та малих підприємств, які зазвичай мають обмежені ресурси та меншу кількість персоналу для проведення аналізу та розробки стратегій оптимізації. Тому для них ця модель може бути корисним інструментом для визначення пріоритетних напрямків дій і розробки ефективних заходів для досягнення поставлених цілей.

Розроблена модель «Економічний Навігатор» пропонує комплексний підхід до оптимізації величин доходів і витрат. Ця модель базується на розробленому алгоритмі дій, який включає в себе конкретні стратегії для поліпшення фінансових показників підприємств.

Переваги моделі включають низку взаємопов'язаних заходів:

1. широкий спектр дій — модель пропонує різноманітні стратегії для збільшення обсягів продажу, підвищення цін, розширення асортименту та залучення нових клієнтів;

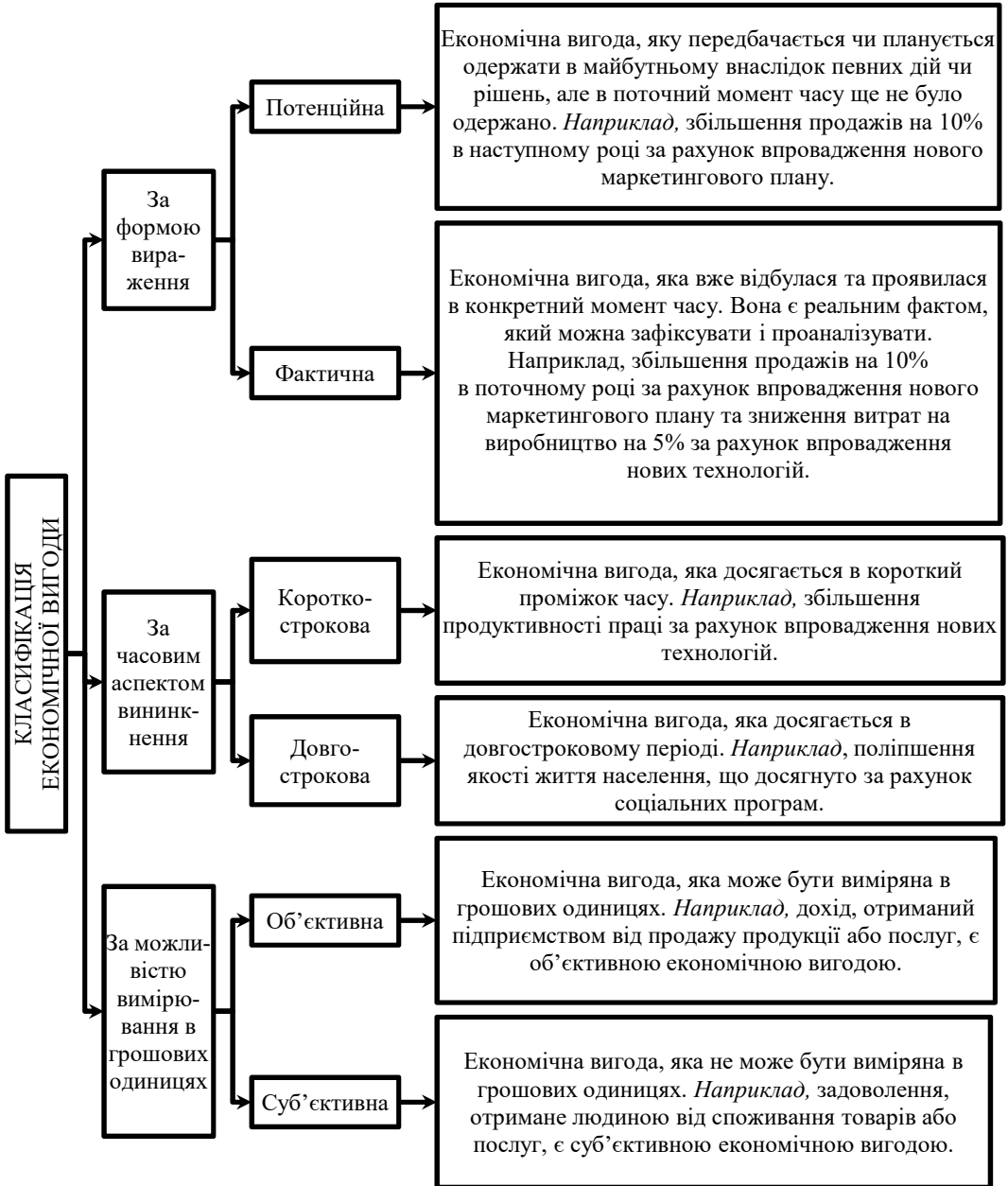

Рис. 2. Класифікація видів та типів економічних вигід
(розроблено авторами)

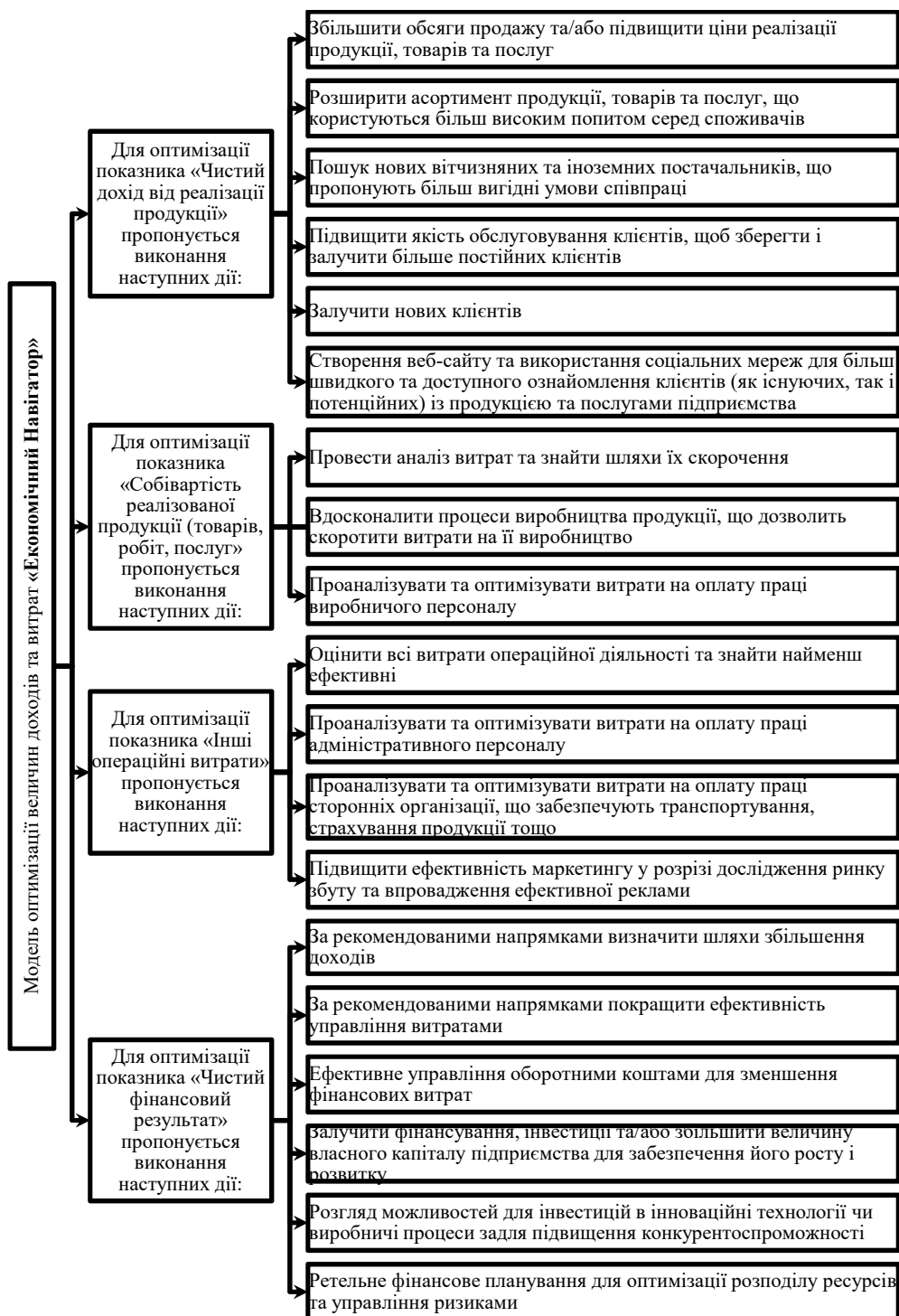

Рис. 3. Модель «Економічний Навігатор» для оптимізації величин доходів та витрат підприємств (складено авторами)

2. ефективне управління виробництвом — аналіз та оптимізація витрат на виробництво дозволяють підвищити конкурентоспроможність через зниження собівартості;

3. оптимізацію операційних витрат — ідентифікація та усунення найменш ефективних витрат, включаючи оплату праці, витрати на збут тощо, що сприятиме ефективнішому використанню ресурсів;

4. стратегії маркетингу — покращення ефективності маркетингу та використання сучасних засобів комунікації, таких як веб-сайт і соціальні мережі, сприятимуть більш ефективнішому просуванню продукції;

5. фінансове планування та ризик-менеджмент — ретельне фінансове планування дозволить оптимізувати розподіл ресурсів та управляти ризиками через розгляд можливостей для інвестицій та залучення додаткового фінансування.

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Розроблена модель «Економічний Навігатор» є ефективним інструментом для оптимізації величин доходів і витрат підприємств. Модель пропонує комплексний підхід, який враховує широкий спектр факторів, що впливають на фінансові показники підприємств. У той же час успіх застосування моделі «Економічний Навігатор» залежить від багатьох факторів, таких як: якість та повнота проведеного аналізу; вибір правильних стратегій оптимізації; виконання запланованих заходів тощо.

Для подальших досліджень щодо покращення ефективності моделі «Економічний Навігатор» можна розглянути такі напрямки:

1. емпірична перевірка ефективності моделі «Економічний Навігатор». Для цього необхідно провести дослідження, в якому буде оцінено вплив моделі на фінансові показники підприємств;

2. розробка адаптованих до конкретних галузей і типів підприємств варіантів моделі «Економічний Навігатор». Це дозволить підвищити ефективність використання моделі для різних підприємств;

3. розробка інструментів для автоматизації застосування моделі «Економічний Навігатор». Це дозволить спростити та прискорити процес оптимізації доходів та витрат підприємств.

Список літератури

1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затверджене наказом Міністерства фінансів України №73 від 07.02.2013 р. URL <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>

2. Панченкова Ю.В., Зеленська О.Г. Економічна суть доходів основної діяльності промислового підприємства. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2011. Вип. 21.10. С. 239-248.

3. Осадча О.О. Економічна вигода як критерій визнання доходу від підприємницької діяльності. *Наукові записки національного університету «Острозька академія»*. Острів, Національний університет «Острозька академія», 2013. № 23. С. 344–346. URL: <https://ecj.oa.edu.ua/articles/2013/n23/68.pdf>

4. Левицька С., Осадча О. Економічна вигода як оцінка доходу в бухгалтерському обліку: методичні та організаційні підходи визнання. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2013. №5. С. 20-27. http://nbuv.gov.ua/UJRN/boau_2013_5_5

5. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затверджений наказом Міністерства фінансів України №291 від 30.11.1999 р. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0892-99#Text>

References

1. The Ministerstvo finansiv Ukrainy (2013), «National Regulation (Standard) of Accounting 1 «General requirements for financial reporting». Available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13> (Accessed 27 November 2023).

2. Panchenkova, Yu.V. and Zelens'ka, O.H. (2011), «The economic essence of the income of the main activity of the industrial enterprise», *Naukovyj visnyk NLTU Ukrainy*, no. 21.10, pp. 239-248.

3. Osadcha, O.O. (2013), «Economic benefit as a criterion for recognizing income from entrepreneurial activity», *Naukovi zapysky natsional'noho universytetu «Ostroz'ka akademiia»*, vol. 23, pp. 344-346. Available at: <https://ecj.oa.edu.ua/articles/2013/n23/68.pdf> (Accessed 27 November 2023).

4. Levyts'ka, S. and Osadcha, O. (2013), «Economic benefit as an estimate of income in accounting: methodical and organizational approaches to recognition», *Bukhhalters'kyj oblik i audyt*, vol. 5, pp. 20-27. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/boau_2013_5_5 (Accessed 27 November 2023).

5. The Ministry finance Ukraine (1999), «Chart of accounts for accounting of assets, capital, liabilities and business operations of enterprises and organizations». Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0892-99#Text> (Accessed 27 November 2023).